

Проф. БРАНИБОР ДЕБЕЉКОВИЋ

ЈЕДАН ПОРТРЕТ ИЗ ДОМА ОБРЕНОВИЋА

У фонду фотографија Историјског музеја Србије налази се, поред бројних фотографија, и један фотографски портрет већег формата. Продавац Јовановић је обишао неколико установа и нудио на продају ову фотографију али је увек доживљавао одбијање уз напомену да је лик испознат и да за то немају интереса. Ђорђе Митровић, руковалац збирке фотографија у ИМС, га је ипак откупио, јер су му, негде у подсвести, овај лик и фигура били некако познати. И заиста, враћајући филм уназад, пронашао је где је он раније видео ову слику. Наиме, новинар Драгомир Ћерамилац, продао је још 1967. године једну фотографију исечену из неке књиге (инв. бр. Ф 1742/1). Установљено је да је то могло бити из једне од две којима је био писац Миливоје Маленић:

1) *Један Обреновић*, биографска слика из историје дома Обреновића; Београд, штампано у Државној штампарији Краљевине Србије, 1900;

2) *После Четирдесет година*, у спомен прославе четрдесетогодишњице Св. Андрејевске велике народне скупштине; Београд, штампано у Државној штампарији Краљевине Србије, 1901.

У обе књиге штампана је иста фотографија (формата 10x14 цм) са портретом Милоша (Јеврема) Обреновића (1829-1861), оца кнеза и краља Милана, тако да је личност представљена на портрету у овом прилогу у потпуности потврђена и аутентична.

Слика из збирке Музеја, фотографија формата 41x51 цм (инв. бр. Ф 1742/2) је увеличање (не контакт копија) са неког негатива репродукције портрета величине визит карте. То се може констатовати и недовољно оштрим контурама и већим контрастом валера, док белине немају више скоро никаквих детаља нити прелаза у светло сивим валерима. То ишчезавање светлих валера је и једна од последица излагања у раму, на зиду, у дужем временском периоду. Те белине, уосталом, нису више ни беле већ су добро пожутеле па се у том жутом тону губе у све-

тлијим партијама слике нежнији валери – типична карактеристика албуминске хартије,¹ код старења.

Овај портрет и његова опрема представљају једну загонетку у односу на њену опрему и израду. Портрет је на правоугаоној албуминској хартији чије су ивице ограничене црном бордуrom (2-4 мм), док је у средини, у овалу, сам портрет; све је прилепљено на бели картон.

Овални облик око портрета је двоструки. Прво, он је означен танком црном линијом – оловком, а затим белом бордуrom од 2-3 мм која је настала тако што је та периферија слике била под паспартуом овалнога отвора и заштићена од светлости није пожутела.

Углови носећег картона су засечени тако да је формат картона осмоугаоник који је био смештен у овални рам који је, вероватно, висио на зиду.

Сада се појављује загонетка. Носећи картон на који је прилепљен портрет – фотографија и преко које је био прилепљен паспарту са овалним отвором, одлепљен је (трагови декстринског лепка остали су на носећем картону) и открива неке тајне које треба разјаснити. Наиме, изнад ретушом дотеранс главе Милоша који седи у некој хусарској униформи, ако сада целу слику окренемо тако да се текст „КЊАЗ СРПСКИ” може нормално читати, појављује се, одједном, и натпис МИХАИЛО М. ОБРЕНО иако је преко овог натписа прелепљена албуминска хартија на којој је портрет Милоша, а нарочито ако осветлење пада под врло оштрим углом. Натпис се може читати зато што су крупна слова под притиском металних слова удубљена, а добро залепљена и танка хартија са лепком прати ова удубљења која се при

¹ Албуминска фотохартија служила је за контактну, директно копирање негатива на дневној светлости (на сунцу). Њен сензибилизовани слој се састојао од улупаних белаца кокошијих јаја којима је додата кухињска со (NaCl – natrijum hlorid). С овом „емулзијом” је превучена танка чврста хартија. После сушења, а да би се учинила осетљивом на светлост, она се превлачи преко раствора сребрног нитрата (NaAgNO_3 – Argentinum nitrat). То се мора радити у просторији са пригушеном или жутом светлошћу, јер је она сада осетљива на светлост па се мора и сушити у мраку. Исечена на потребне комаде и стављена под негатив у нарочитом дрвеном раму, излагала се јакој дневној светлости (сунцу) где је сразмерно негативу тамнела. Оно што је на негативу било прозирно постало је на албуминској хартији тамно. У зависности од градације тонова на негативу, настају у обрнутој сразмери затамњења на албуминској хартији и дају фотографску слику. Тоновни слике ишли су од блатаво жуте до смеђе боје. Лепши тонови су се постигали тоновањем слике у раствору златних соли, а онда је слика била у затворено смеђем тону који је ишао до љубичастоплавог.

оштром бочном осветлењу појављују у негативном (удубљеном) рељефу.²

Са доњег руба портрета налази се краљевски грб Дома Обреновића са девизом „Tempus et meum ius”, док је горњи део грба одсечен.

Моје мишљење и закључак је да је ово дело Анастаса Јовановића. На то упућују следеће околности:

1) За декорисање и опрему разних пребивалишта и двораца Дома Обреновића широм Србије требало је опремити и већи број портрета чланова Дома Обреновића (овај је, по речима продавца, из дворца у Такову).

2) У том времену, једини који је био способан за организацију таквог обимног и деликатног посла био је Анастас Јовановић. То се види и по овом картону, опремљеним и потребним натписом који нису били искоришћени, а били су високог квалитета и врло скупи. Његове везе са Бечом и стручњацима за овакав посао говоре у прилог овоме. Могућности за увећавање у Београду није било. Скупоцена и гломазна камера „СОЛАР” за увећавање помоћу дневне светлости није била, у Београду, исплатива инвестиција. Фотограф Јегеман (Jägeman) из Беча, са просторијама у ту сврху (у хотелу National), где је у своје време имао свој атеље и А. Јовановић, имао је „СОЛАР” камру и био познати лиферант увећаних портрета. Отуда закључујемо да је овај портрет урађен у атељеу Јегемана.

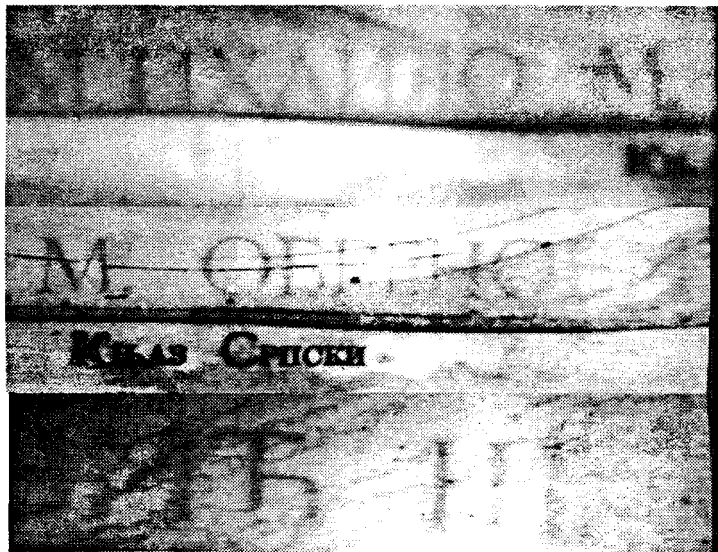
ПОРТРЕТ МИЛОША Ј. ОБРЕНОВИЋА, ОЦА КРАЉА МИЛАНА
по пречни пресек

1. Фотографија (увећање) Милоша Ј. Обреновића
2. Паспарту припремљен за портрет кнеза Михаила са штампаним текстом и грбом Дома Обреновића
3. Картон
4. Подлепљени (контракаширани) папир на полеђини картона

² Захваљујући предусретљивости начелника овај текст је снимљен и ми га дајемо у прилогу. Пун текст гласи: „МИХАИЛО М ОБРЕНОВИЋ III књаз српски”. Како је при штампању, како се види на приложеном снимку, име кнеза Михаила штампано са грешком (сложено је у штампи „М ИХАИЛО”, са размаком после првог слова), то се тај картон није могао употребити за портрет Михаила, те је Анастас могао да га узме и употреби за портрет Милоша, оца кнеза и краља Милана, маскирајући са рамом и напис и грб. Веома смо захвални на разумевању сарадника Института, јер су у свим нашим установама културе где постоје уређаји за ова снимања или неисправни или немају потребне материјале, те без њихове помоћи ово снимање не би могли ни обавити; није за превид ни податак да за учинишну услугу Институт није тражио никакву накнаду те им дугујемо вишеструку захвалност.

Портрет Милоша Ј. Обреновића, снимак увећања са детаљима предлошка на којем је каширан.

Снимак текста испод портрета Милоша Ј. Обреновића